
„Og svo einhvern veginn bara breyttist bikiníröndin, hún þrengdist alltaf og þrengdist ...“: Um kynfærarakstur kvenna

Hildur Friðriksdóttir
Háskólanum á Akureyri

Andrea Sigrún Hjálmsdóttir
Háskólanum á Akureyri

Útdráttur: Í byrjun 20. aldar fóru konur að fjarlægja hár undir höndum og á fótum og að undanfögnu hefur það færst í vöxt að konur kjósi einnig að fjarlægja öll hár af kynfærarsvæðinu. Fáar rannsóknir hafa verið gerðar um líkamshárarakstur kvenna, sem gefur vísbendingu um hversu rótgróin og viðtekin sú hugmynd er að kvenleiki og líkamshár fari ekki saman. Í þessari grein er kynfærarakstur kvenna skoðaður þar sem sérstök áhersla er lögð á að varpa ljósi á hvers vegna konur kjósa í síauknum mæli að fjarlægja öll skapahárin. Greiningin byggir á eigindlegri rannsókn þar sem tekin voru átta opin viðtöl við konur á aldrinum 20-36 ára, sem allar höfðu reynslu af því að fjarlægja öll skapahár sín. Niðurstöðurnar renna stöðum undir þær fullyrðingar að nauðrakstur á skapahárum sé orðinn hið hefðbundna viðmið þegar kemur að skapahárasnyrtingu ungra kvenna en helstu ástæður sem nefndar voru fyrir rakstrinum sneru að hreinlæti og aukinni ánægju í kynlífi. Allir viðmælendur tóku skýrt fram að ákvörðun þeirra um að fjarlægja öll skapahárin hefði alfarið verið tekin á þeirra eigin forsendum. Þó mátti í frásögnum þeirra allra greina vísbendingar um að utanaðkomandi þrýstingur og samfélagsleg viðmið hefðu haft áhrif á ákvarðanatöku þeirra.

Lykilorð: Kynjafræði ■ kynfæri kvenna ■ staðalímyndir ■ kynfærarakstur

Abstract: In the early 20th century women started removing hair from under their arms and their legs and recently the removal of all pubic hair has become a growing trend among them. Very little research has been carried out on women's removal of pubic hair, which in itself is an indication of how conventionalized the idea of the incompatibility of body hair and femininity has become. In this study women's removal of pubic hair is examined from a number of angles, but the main aim is to reach an understanding of why increasing numbers of women choose to remove all their pubic hair. A qualitative approach is used, based on open-ended interviews with eight 20-36 year old women, all of whom have experience of completely removing their pubic hair. The results of the study support the claim that the full removal of pubic hair has become the norm among younger women, but the informants mainly stated that they did this for sanitary reasons or for increased sexual pleasure. All the informants adamantly claimed that their decision to fully remove their pubic hair had been reached on their own terms. However, their accounts clearly indicated that external pressure and societal values also played its part.

Keywords: Gender studies ■ vagina ■ stereotypes ■ pubic hair removal

Inngangur

Viðhorf til líkamshára og samfélagslegar hugmyndir um hlutverk þeirra hafa í gegnum aldirnar tekið á sig hinar ýmsu myndir. Þó svo að líkamshárasnyrting hafi ekki tíðkast á Vesturlöndum fyrr en snemma á 20. öld má finna ákveðnar vísbendingar um að sú iðja hafi fylgt mannkyninu lengi. Þannig voru líkamshár talin vera tákni um óhreinindi í Egyptalandi til forna og þau því fjarlægð, og meðal Grikkja og Rómverja tíðkaðist það meðal kvenna úr efri stéttum að láta fjarlægja allan hárvöxt af kynfærasvæðinu (Basow, 1991; Licht, 1953; Sherrow, 2006). Á miðöldum var svo ímyndinni af hinum hárlausa kvenlíkama haldið á lofti í Evrópu og miðlað í gegnum listir og bókmenntir en þar var alla jafnan dregin upp mynd af kvenlíkamanum án skapahára eða annarra líkamshára (Endres, 2004). Kvenímyndin og samfélagslegar hugmyndir um kvenleika virðast því mótast mjög snemma af því að kvenleiki og mikill líkamshárvöxtur fari ekki saman.

Upp úr 1910 urðu breytingar á vestrænum tískufatnaði kvenna sem áttu eftir að festa í sessi hina líkamsháralausu kvenímynd. Með tilkomu hærri pilsfalda, ermalausra kjóla og gegnsærra nælonsokknabuxna fóru konur að afhjúpa meira hold og í kjölfarið varð rakstur eða háreyðing á fótleggjum og undir handleggjum hluti af reglulegri líkamsumhirðu kvenna. Með tilkomu bikinís í kringum 1960 fóru konur einnig að fjarlægja hárin í kringum kynfærasvæðið og upp úr 1990 fór bikinílinan að teygja sig sífellt innar á sama tíma og það fór að verða algengt að klippa niður sjálfan brúskinn (Riddell, Varto og Hodgson, 2010). Árið 1987 opnuðu sjö brasilískar systur snyrtistofu í New York sem átti eftir að valda straumhvörfum í skapahárasnyrtingu kvenna. Þær systur innleiddu nýja tiskustrauma þar sem ýmist var skilin eftir örmjó lína af skapahárum eða þá að þau voru öll fjarlægð (Riddell o.fl., 2010). Þessir nýju tiskustraumar vöktu í byrjun undrun þar sem almenningur átti erfitt með að skilja hver tilgangurinn væri með því að konur leggðu slíka sársaukafulla aðgerð á sig til þess að geta litið út eins og ókynþroska barn. Þessi viðhorf má til dæmis greina í *Pikusögum* Eve Ensler frá árinu 1996 en þar segir einn viðmælandinn frá því hvernig henni hafi liðið eins og barni og farið ósjálfrátt að tala með smábarnarödd eftir að hafa rakað af sér öll skapahárin að beiðni makans (Ensler, 2001). Vinsældir brasilísku vaxmeðferðirnar héldu þó áfram að aukast en bandaríska þáttaröðin *Sex and the City* kom svo brasilíska vaxinu rækilega á kortið árið 2000. Þá gerði aðalpersóna þáttarins, Carrie Bradshaw, þá uppgvötun að göngulag hennar á háhæluðum skóm snarbatnaði við það að láta fjarlægja öll hár af kynfærasvæðinu og var kostum brasilísku vaxmeðferðarinnar ítrekað hampað í þáttaröðinni af ýmsum persónum hennar eftir það. Í kjölfarið fór hárleysi á kynfærasvæðinu að njóta vaxandi vinsælda og er nú ýmislegt sem bendir til þess að nauðrakstur á skapahárum sé orðið hið hefðbundna viðmið meðal ungra kvenna á Vesturlöndum (Dworschak, 2009; Fetters, 2011; Gibson, 2011; Pan, 2011; Riddell o.fl., 2010, Saunders, 2013).

Þessi þróun hefur oft og tíðum verið tengd við æskudýrkun eða ofuráherslu á hreinlæti í hinum vestræna menningarheimi og þá hefur einnig verið bent á að kynfærarakstur sé ein af birtingarmyndum klámvæðingarinnar. Í því samhengi hefur því verið haldið fram að hárlausa kvenímyndin stuðli með virkum hætti að undirokun kvenna þar sem hún barngeri konuna og miðli þeirri hugmyndafræði að það þurfi að betrumbæta kvenlíkamann með alls kyns vörum, tækjum og tólum (Bordo, 1997; Hope, 1982; Riddell o.fl., 2010; Toerien og Wilkinson, 2003). Fár rannsóknir eru þó til um líkamshárasnyrtingu kvenna, og þá sérstaklega þegar kemur að kynfærarakstri, og því eru orsakir þeirra og hugsanlegar afleiðingar enn fremur óljósar. Þó hefur heilbrigðisstarfsfólk bent á að rakstur á skapahárum geti aukið á sýkingarhættu þar sem hann geti valdið rofi á húðinni sem auðveldi veirusmit (Gibson, 2011; Guðrún Gunnarsdóttir og Gunnar Hansson, 2014; Krabbameinsfélagið, 2009, Riddell o.fl., 2010).

Í þessari grein verður fjallað um breyttar venjur í skapahárasnyrtingu meðal íslenskra kvenna þar sem lögð verður sérstök áhersla á að skoða mögulegar ástæður þess að sífellt fleiri konur kjósa að nauðraka skapahárin. Greinin er unnin út frá feminísku sjónarhorni þar sem leitast er eftir að túlka hvaða félagslegu og menningarlegu þýðingu kynfærarakstur kvenna hefur. Skoðuð verða möguleg tengsl kynfæraraksturs kvenna við klámvæðinguna og hvaða áhrif þessar breyttu venjur kunna að hafa á samfélagslegar hugmyndir um kvenleika og kvenímyndina. Greiningin byggir á eigindlegri rannsókn frá vormánuðum 2013 þar sem tekin voru opin viðtöl við átta konur sem allar höfðu reynslu af því að fjarlægja öll skapahárin. Í viðtölunum var leitast við að kortleggja á hvaða aldri konurnar hefðu byrjað að snyrta á sér skapahárin og hvers vegna þær kusu að fjarlægja öll skapahár sín.

Líkamsháarakstur

Þó nokkuð hefur verið skrifað um uppruna og þróun skeggraksturs meðal karlmannna á sama tíma og líkamsháarakstri kvenna hefur verið sýndur lítill sem enginn áhugi. Hugsanleg skýring gæti legið í hinu neikvæða viðhorfi sem virðist vera ríkjandi þegar kemur að líkamshárum kvenna. Erlendar rannsóknir sýna að mikill meirihluti kvenna telur eigin líkamshárvöxt óæskilegan, margar skammast sín fyrir eigin hárvöxt og sumum hreinlega býður við honum (Kitzinger og Willmott, 2002; Tiggeman og Kenyon, 1998; Toerien og Wilkinson, 2003). Að sama skapi hafa rannsóknir sýnt að vestrænar konur finna fyrir miklum samfélagslegum þrýstingi að láta fjarlægja öll líkamshár bæði undir höndum og á fótleggjum (Basow, 1991; Tiggemann og Hodgson, 2008; Tiggeman og Kenyon, 1998; Toerien og Wilkinson, 2003). Þessi viðhorf sýna vel hversu rótgróin sú hugmyndafræði er í nútíma vestrænu samfélagi að kvenleiki og mikill líkamshárvöxtur fari ekki saman. Það er raunar orðin svo viðtekin hugmynd að kvenlíkaminn eigi að vera hárlaus að það virðist nánast gleymast að konur eru frá náttúrunnar hendi loðnar bæði undir höndum og á fótleggjum og að baki hinni hárlausu ímynd liggur bæði kostnaðarsöm og tímafrek vinna.

Sú staðreynd að þessar tilteknu athafnir kvenna skuli vera jafnlítið rannsakaðar og raun ber vitni gefur einnig vísbendingu um að fáir virðast gefa því gaum að hugsanlega sé eitthvað skrítið eða athugavert við hugmyndafræðina eða iðjuna sem slíka. Einhverra hluta vegna þykja þessar athafnir vera lítilvægar, eða í það minnsta sjálfsgæðar og gefnar, og því ekki rannsóknarverðar. Christine Hope, sem er ein af brautryðjendum í rannsóknum á sviði líkamsháaraksturs kvenna, hefur hins vegar bent á að það félagslega athæfi sem er hvað mest viðtekið í samfélaginu geti jafnframt verið hvað mest afhjúpanði fyrir viðkomandi menningarheim (Hope, 1982). Líkamshár eru merki um kynþroska hjá bæði körlum og konum. Hins vegar hefur í gegnum tíðina verið gerð mun meiri krafa til kvenna um að láta fjarlægja líkamshárin, hvort sem það hefur verið á andliti, undir höndum, á fótleggjum eða nú í seinni tíð á kynfærasvæðinu. Hope ásamt fleirum hafa bent á að fegurðarmýtan um hinn hárlausa kvenlíkama afhjúpi samfélagslega stöðu kvenna í hinum vestræna menningarheimi. Krafa um að konur líki eftir líkamlegum þroska barna með því að fjarlægja öll líkamshár undirstriki óvirkni þeirra og ósjálfstæði þar sem þau endurspeglir þau viðhorf að ekki sé litið á konur sem fullþroskaða einstaklinga (Hope, 1982; Toerien og Wilkinson, 2003). Þá sé í leiðinni verið að senda konum þau skilaboð að þeirra helstu hugðarefni eigi að snúa að útlitstengdum þáttum og hvernig þær geti viðhaldið því sem skilgreint er sem kvenlegt útlit hverju sinni (Toerien og Wilkinson, 2003).

Samkvæmt bandarískri rannsókn sem unnin var árið 1998, þar sem viðhorf háskólanema gagnvart líkamshárum kvenna var kannað, var sú skoðun ríkjandi að konur með sýnileg líkamshár í handarkrikum og á fótleggjum væru almennt árásargjarnari, athafnasamari og

líkamlega sterkari en konur sem ekki höfðu líkamshár (Basow og Braman, 1998). Allt eru þetta eiginleikar sem eru alla jafnan tengdir karlmennsku og því má af þessum niðurstöðum draga þá ályktun að sterk tengsl séu á milli kvenímyndarinnar og líkamsháraleyfis. Þær konur sem hafa mikil líkamshár uppfylla því ekki samfélagslegar útlitskröfur sem gerðar eru um kvenleika og eru því álitnar ókvenlegar eða jafnvel karlmannlegar (Basow og Braman, 1998; Toerien og Wilkinson, 2003). Í því samhengi hefur verið bent á að sú samfélagslega krafa sem gerð er til kvenna um að fjarlægja líkamshár sín virðist því fyrst og fremst þjóna því félagslega hlutverki að aðgreina hið kvenlega frá hinu karlmannlega (Riddell o.fl., 2010; Toerien og Wilkinson, 2003). Þá hefur einnig verið bent á að hárlausa fegurðarmýtan endurspegli þau viðhorf samfélagsins að kvenlíkaminn sé ekki ásættanlegur eins og hann er frá náttúrunnar hendi og hann þurfi að laga og betrubæta til þess að hann geti hlotið viðurkenningu samfélagsins (Riddell o.fl., 2010; Toerien og Wilkinson, 2003).

Kynfærarakstur

Þær rannsóknir sem snúa að líkamsháarakstri kvenna undirstrika hversu rótgróin sú hugmyndafræði er í hinum vestræna menningarheimi að kvenleiki og líkamshár fari ekki saman og hversu sterk samfélagsleg krafa er gerð til kvenna um að fjarlægja líkamshárin til þess að passa inn í fyrirframgefið mót kvenleikans. Líkamsháarakstur er orðinn hluti af þeim vestrænu siðvenjum sem ungar konur þurfa að gangast undir þegar þær vígjast inn í heim fullorðinna og nú í seinni tíð virðist kynfærarakstur einnig vera orðinn hluti af þeim. Nýlegar rannsóknir staðfesta að konur eru í auknum mæli farnar að líta svo á að kynfærarakstur sé orðinn hluti af almennum útlitskröfum sem þær telja sig þurfa að laga sig að (Braun, Tricklebank og Clarke, 2013; Pan, 2011). Kynfærarakstur og líkamsháarakstur virðist nú af mörgum konum vera talinn jafn sjálfsagður hlutur og að vera í hreinum fötum, fara í sturtu og vera almennt snyrtilegur (Pan, 2011). Þá virðist kynfærarakstur kvenna snúast að mestu leyti um að ganga í augun á kynlífsfélögum þar sem þær áliti að karlmenn kjósi algjört hárleysi á kynfærasvæðinu eða hafi í það minnsta ákveðnar væntingar um að svæðið sé vel hirt og snyrt (Braun o.fl., 2013; Pan, 2011). Í því ljósi er athyglisvert að skoða niðurstöður úr rannsókn Basow frá árinu 1991 þar sem líkamsháarakstur kvenna var skoðaður en þar kom fram að þær sem voru ólíklegastir til að fjarlægja líkamshárin voru annars vegar yfirlýstir femínistar og hins vegar lesbíur. Basow taldi niðurstöðuna styðja þá tilgátu að kröfunni um hárleysi hefði fyrst og fremst verið komið á til að þóknast viðmiði karla um fegurð (Basow, 1991). Segja má að þessar niðurstöður gefi einnig lífseigu mýtunni um kafloðnu femínistana byr undir báða vængi en það er þekkt þöggunaraðferð að dregin sé upp mynd af femínistum sem húmorslausum, ljótum og loðnum teprum (Hugleikur Dagsson, 2011; Kristín Ása Einarsdóttir, 2003).

Nauðrakstur á skapahárum virðist samkvæmt erlendum rannsóknum njóta mikilla vinsælda. Bandarísk rannsókn sem skoðaði líkamsháarakstur meðal háskólanema leiddi í ljós að nauðrakstur á skapahárum naut mestra vinsælda þegar kemur að skapahárasnyrtingu kvenna (Pan, 2011). Nýleg kanadísk rannsókn sýndi svipaða niðurstöðu en þar höfðu 64% þátttakenda einhvern tímann prófað að fjarlægja öll skapahárin (Riddell o.fl., 2010). Þá sýndi áströlsk rannsókn á líkamsháarakstri kvenna frá árinu 2008 að 48% þátttakenda fjarlægðu reglulega megnið af skapahárum sínum (Tiggemann og Hodgson, 2008). Þessar venjur hafa lítið sem ekkert verið rannsakaðar hér á landi en þó er til ein vettvangsrannsókn frá árinu 2009 þar sem skapaháratíska íslenskra kvenna var skoðuð í sundlaugum Reykjavíkur. Af þeim 90 konum sem voru í úrtakinu voru 17 alveg nauðrakaðar og ein með örmjóa rönd (Yrsa Þöll Gylfadóttir, 2009). Samkvæmt þessari rannsókn virðist nauðrakstur á skapahárum ekki hafa

verið orðið hið hefðbundna viðmið á þeim tíma en opinber umræða sem átt hefur sér stað undanfarið virðist benda til þess að vinsældir nauðraksturs hafi aukist verulega á undanförunum árum (Anna Lilja Þórisdóttir, 2013; Björg Sigurðardóttir og Kristín Rut Haraldsdóttir, 2013; „Brasilískt vax er“, 2010; Guðrún Gunnarsdóttir og Gunnar Hannson, 2014). Þá ætti það einnig að vera ágætis vísbending um vinsældir hárleysisins að undanförunu að vefmiðlarnir 6H og doktor.is, sem haldið er úti af fagfólki innan heilbrigðisstéttarinnar, hafa séð ástæðu til þess að birta greinar um kynfærarakstur sem ætlaðar eru til ráðleggingar ungu fólki sem er að íhuga að fjarlægja öll skapahár sín.

Athyglisvert er að kynfærarakstur virðist hafa táknræna merkingu þegar kemur að kynvitund kvenna en það kemur berlega fram í ýmsum rannsóknum að raksturinn virðist í hugum margra kvenna gefa til kynna kynferðislega virkni. Þessi viðhorf komu til dæmis mjög skýrt fram í eftirfarandi ummælum eins viðmælenda í rannsókninni, þar sem líkamsháarakstur bandarískra háskólanema var kannaður: „Ég myndi halda að stelpa sem ekki rakar sig hljóti að vera hrein mey vegna þess að ég held að fólk snyrti aðallega skapahárin fyrir bólfélagana“ (Pan, 2011).¹ Svipuð viðhorf má finna í bæði kanadískri og ástralskri rannsókn. Í þeirri kanadísku var algengt að þátttakendur nefndu að með skapahárasnyrtingunni yrðu þær kynþokkafyllri og rakstrinum fylgdi aukin ánægja í kynlífi, þá sérstaklega með tilliti munnmaka (Riddell o.fl., 2010). Í þeirri áströlsku litu margir svo á að kynfæraraksturinn væri meira einkamál og kynferðislegri heldur en annars konar líkamsháarakstur þar sem honum væri einkum ætlað að gleðja rekkjunautinn (Tiggemann og Hodgson, 2008). Af þessu má draga þá ályktun að líkamshárasnyrting sé hluti af siðvenjum ungra stúlkna og til marks um að þær séu orðnar kynþroska á sama tíma og kynfærarakstur er orðinn hluti af kynvitund ungra stúlkna og því til marks um að viðkomandi sé orðin kynvera.

Sú skoðun hefur einnig verið ríkjandi að líkamshár, og skapahár þar með talin, væru ókvenleg og til merkis um óhreinlæti og því mikilvægt að halda þeim í skefjum. Áherslan á hreinlæti er svolítið sérkennileg fyrir þær sakir að fátt virðist styðja þær fullyrðingar að skapahár geti á einhvern hátt talist óhrein eða heilsuspillandi. Þvert á móti er ýmislegt sem bendir til þess að hárin gegni mikilvægu hlutverki í að verja kynfærasvæðið fyrir smitsjúkdómum og kynfærarakstur getur valdið ertingu á húð sem eykur líkurnar á smiti á vírus-sýkingum, þar með talið HIV, lifrabólgu, herpes og HPV sem veldur kynfæravörtum, auk þess sem HPV-smit getur valdið frumubreytingum á leghálsi (Krabbameinsfélagið, 2009; Riddell o.fl., 2010). Þar sem kynfærarakstur nýtur jafnmikilla vinsælda í dag og raun ber vitni í hinum vestræna menningarheimi er brýn þörf fyrir frekari rannsóknir á þessu sviði þar sem heilsufarsleg tengsl kynfæraraksturs og smitsjúkdóma yrðu rannsökuð nánar.

Kyngervi og kvenleiki

Hugtakið kyngervi (*e. gender*) var fyrst notað af femínískum fræðimönnum árið 1970 og þá til þess að greina á milli félagslega mótaðs kyns og líffræðilegs kyns. Samkvæmt femínískum fræðum er kyngervi félagslega og menningarlega mótaðar hugmyndir um kyn, karlmennsku og kvenleika. Kyngervi getur birst í orðræðu fólks og hegðun eða framkomu sem eiginleikar sem eru oftast en ekki álitnir eðlislægir konum eða körlum (Erla Hulda Halldórsdóttir, 2011). Mikil líkamshár hafa löngum verið tengd við karlmennsku á sama tíma og kvenleiki hefur farið saman við líkamsháraleysi. Hár eða hárleysi gegnir því veigamiklu hlutverki í mótun kyngervis þar sem það hefur verið notað til þess að aðgreina kynin með afgerandi hætti. Bent hefur verið á að hugmyndir um kvenleika og karlmennsku geti verið afhjúpandi fyrir viðkomandi menningu þar sem þær endurspeglir með ákveðnum hætti menningarlega þráhyggju hvers tíma (Bartky, 2003). Þannig tíðkast líkamsháraleysi kvenna ekki alls staðar en einhverra hluta vegna hefur hárleysið verið talið merki um kvenleika í hinum vestræna

menningarheimi. Ýmsir fræðimenn vilja meina að út úr því megi lesa að æskudýrkun og ofuráhersla á hreinlæti séu einkennandi fyrir vestræna nútímamenningu (sjá t.d. Hope, 1982 og Riddell o.fl., 2010).

Susan Bordo (1997) hefur bent á að mannslíkaminn sé birtingarmynd menningarinnar þar sem menningunni er miðlað með margvíslegum hætti í gegnum daglegar athafnir okkar. Á það við um mataræði okkar, klæðaburð og aðrar daglegar athafnir er snúa að umhirðu líkamans, en allt endurspeglar þetta með einhverjum hætti menninguna sem við lifum og hrærumst í. Bourdieu (1977) og Foucault (1995) bentu einnig í skrifum sínum á áhrifamátt samfélagsins þegar kemur að hegðun okkar og daglegum athöfnum. Bourdieu benti á hvernig menningin birtist í jafnvel hinum viðteknustu venjum sem við tökum oft og tíðum sem gefnum hlut og erum alla jafnan ekki mikið að velta okkur upp úr og Foucault hélt því fram að samfélagið notaði félagsmótun til að hafa stjórn á fólki og þannig „temja“ það til að haga sér með ákveðnum hætti. Konur virðast sífellt eyða meiri tíma og peningum til að laga og betrubæta eigin líkama og þær þurfa að hafa sig allar við til að fylgja nýjustu tiskustraumum. Bordo bendir á að í kjölfarið verði kvenlíkaminn stöðugt undirgefnari og „tamdari“ (*e. docile*), samkvæmt skilgreiningu Foucault, þar sem konur láta í sífellt meiri mæli stjórnast af utanaðkomandi öflum í samfélaginu (Bordo, 1997).

Konur undirstrika í dag kvenleika sinn með því að móta og lagfæra líkama sinn með ýmsum hætti. Ein viðteknasta aðferðin sem konur nota til þess að betrubæta eigin líkama og viðhalda kvenleikanum er að fjarlægja öll líkamshár undir höndum og á fótum og þá virðast þær í auknum mæli einnig vera farnar að snyrta á sér kynfærasvæðið upp að einhverju marki. Þó líkamsháarakstur sé vissulega ekki jafn öfgafullur og fegrunaraðgerðir stuðlar hann samt sem áður að þeirri hugmyndafræði að kvenlíkaminn sé á einhvern hátt ófullkominn eins og hann kemur frá náttúrunnar hendi og því þurfi að laga hann til og snyrta með alls kyns tækjum og tólum. Samkvæmt femínískum fræðum má líta á líkamsháarakstur sem enn eina birtingarmynd hlutgervingar kvenna þar sem konum er gert að eyða tíma, orku og peningum til þess að betrubæta líkamann eftir kröfum samfélagsins (Bartky, 2003; Riddell o.fl., 2010). Á það hefur verið bent að krafan um hárleysið sendi skýr skilaboð um að konur þurfi að breyta útliti sínu til þess að vera aðlaðandi í augum samfélagsins, og þá sérstaklega karlmanna, og því haldi hárleysið kynvitund kvenna í skefjum af körlum (Basow, 1991). Þá hefur því einnig verið haldið fram að þessi hárlausa þráhyggja sem birtist í vestrænni menningu barngeri konuna og miðli þeirri hugmyndafræði að konur eigi að vera kynferðislega óvirkar og undirsettar karlinum (Bordo, 1997). Í því samhengi hefur verið talað um nauðsyn þess að farið verði að líta á þær útlitskröfur sem gerðar eru til kvenna sem hluta af feðraveldinu sem er kerfi undirokunar og kynjaðs ójafnréttis. Samkvæmt Söndru Lee Bartky (2003) miðar þetta kerfi útlitsdýrkunar að því að gera konur að undirgefnum fylgihlutum karla. Hún bendir jafnframt á að kvenleiki er nú í sífellt meiri mæli skilgreindur út frá útlitskröfum en ekki skyldum eða hlutverkum kvenna.

Í bókinni *The Beauty Myth* fjallar Naomi Wolf (2002) um hvernig þær útlitskröfur sem gerðar eru til kvenna hafa stökkbreyst á undanförunum áratugum og verið beitt markvisst til að stöðva framgang kvenna á hinu opinbera sviði. Samkvæmt kenningum Wolf er kvenímyndin nú í mun meiri mæli en áður hefur þekkt skilgreind og ákvörðuð af pólitískum hagsmunum og markaðsöflum. Viðmiðum um fegurð og kvenleika er stýrt á mjög meðvitaðan hátt af feðraveldinu og þau notuð til þess að viðhalda undirokun kvenna. Í því samhengi bendir Wolf á, að þó svo að oft sé gert lítið úr gildum hárlausu kvenímyndarinnar og áhrif þeirra séu þar af leiðandi lítið rannsökuð, þá styðji sú ímynd með öflugum hætti þá hugmynd að kvenlíkaminn sé á einhvern hátt ófullkominn og þarfnist lagfæringa. Hárlausa kvenímyndin viðhaldi því og stuðli jafnvel með virkum hætti að kúgun feðraveldisins á konum (Wolf, 2002). Í bókinni

Vagina bendir Wolf (2012) einnig á að meðhöndlun samfélagsins á kvensköpum hverju sinni þjóni sem myndlíking fyrir það hvernig almennt er komið fram við konur í viðkomandi samfélagi. Í því samhengi rekur hún hvernig samfélagsleg höft á kvensköpum og kynfrelsi kvenna hafa verið notuð til þess að hafa stjórn á hugum og lífi kvenna í gegnum söguna í hinum vestræna menningarheimi.

Áhrif kláms og klámvæðingar

Í dag dynja á konum líkamsstaðalmyndir sem er miðlað í gegnum auglýsingar, sjónvarp, kvikmyndir og netmiðla. Þessar staðalmyndir senda konum skilaboð um hvaða klæðnaður, líkamsgerð, svipbrigði, líkamstjáning og hegðun þykja hæfa kvenímyndinni. Sú kvenímynd sem haldið er á lofti af fjölmiðlum er hárlaus og rennisléttur líkami og eftir því sem fötin verða efnisminni og afhjúpa meira hold fer skapahárunum einnig sífellt fækkandi. Að undanfögnu hefur átt sér stað opinber umræða um að aukin klámvæðing í vestrænu samfélagi hafi haft mikil áhrif á kynfærarakstur kvenna í þá átt að nauðrakstur á skapahárum virðist nú vera hið hefðbundna viðmið meðal ungra kvenna (Anna Lilja Þórisdóttir, 2013; Dines, 2010; „Stúlkur niður í“, 2013). Þar sem vöntun er á kynferðislegu efni sem sýni venjulega og heilbrigða nakta kvenlíkama hafa klámmyndirnar að öllum líkindum mikil áhrif þegar kemur að sjálfsmýnd ungra kvenna og útlitstengdu mati á eigin kynfærum (Braun, 2009; Pan, 2011). Klámiðnaðurinn er því talinn hafa ýtt undir ákveðna staðalmynd af hinni fullkomnu píku með því að sýna eingöngu hárlausar píkur með litla, jafnstóra og húðlitaða innri barma sem eru vel huldur af ytri börmum. Þá hefur einnig verið bent á að aukin tilhneiging kvenna til að fjarlægja öll skapahár af kynfærasvæðinu hafi orðið til þess að þær færu í auknum mæli að velta lögum og gerð skapabarmanna fyrir sér. Í því samhengi hefur því jafnvel verið haldið fram að vinsældir nauðraksturs á skapahárum hafi valdið aukningu á lýtaaðgerðum á skapabörmum meðal vestræna kvenna, þar sem hluti af innri skapabörmum er fjarlægður með skurðaðgerð (sjá t.d. Anna Lilja Þórisdóttir, 2013; Björg Sigurðardóttir og Kristín Rut Haraldsdóttir, 2013; Braun, 2009; Green, 2005; Guðrún Gunnarsdóttir og Gunnar Hansson, 2014).

Nýleg rannsókn sýnir að neysla á klámi meðal ungs fólks er mjög mikil, sérstaklega meðal ungra drengja (Margrét Lilja Guðmundsdóttir, Jón Sigfússon, Álfgeir Logi Kristjánsson, Hrefna Pálsdóttir og Inga Dóra Sigfúsdóttir, 2010). Þó svo að konur neyti ekki kláms í sama mæli og karlar verða þær einnig fyrir miklum áhrifum kláms með beinum eða óbeinum hætti í gegnum vestræna dægurmenningu. Það kemur til að mynda mjög skýrt fram í íslenskri rannsókn frá árinu 2006, þar sem upplifun og viðhorf unglunga til kláms var skoðað, að stúlkur telja að mikið sé um klám og tilvísanir í klám og kynlíf víða í samfélaginu og fundu þær helst fyrir áhrifum þess í gegnum fjölmiðla, sjónvarpið, auglýsingar, tónlistarmyndbönd og internetið. Þá þótti þeim miður hversu áberandi klám og tilvísanir í klám og kynlíf væru hér á landi í almannarýmum og á stöðum sem fólk kæmist varla hjá því að ganga framhjá, án þess að það væri að sækja í það (Andrea J. Ólafsdóttir og Hjálmar Sigmarsson, 2006). Þessi viðhorf undirstrika vel hversu gegnumsjáð vestræn afþreyingar- og dægurmenning er orðin af klámvæðingunni. Klámið er orðið svo samofit vestrænni menningu að það er, samkvæmt orðum Baudrillard (2000), „ekki lengur greinanlegt sem slíkt vegna þess að það er nánast út um allt; grunnþættir þess eru samofnir allri sjónrænni tækni; sjónvarpi og sjónmenningunni gjörvallri“. Gail Dines, sem hefur rannsakað klámiðnaðinn í yfir tvo áratugi, telur að klámiðnaðurinn hafi „hertekið“ kynvitund ungs fólks með klámvæðingunni. Klámið elur stráka upp í því að örvast kynferðislega yfir stórum sílikonbrjóstum og nauðrökuðum sköpum á sama tíma og ungum stúlkum er talin trú um að klám færi þeim aukið frjálsræði þar sem það losi um kynferðisleg höft (Dines, 2010). Þannig er hugmyndafræði klámiðnaðarins um hvað

sé kynæsandi, ögrandi og tælandi í augum karla stöðugt miðlað í gegnum tískublöð, tónlistarmyndbönd og kvikmyndir og í kjölfarið verða mörk kynlífs og kláms sífellt óskýrari (Dines, 2010). Þessi aukna kynlífs- og klámvæðing setur aukna pressu á ungar konur að líta út og hegða sér eins og klámstjörnur og að mati Dines er aukningin á nauðrakstri á skapahárum kvenna skýrt dæmi um það (Dines, 2010).

Þær rannsóknir sem gerðar hafa verið á líkamsháarakstri og kynfæarakstri kvenna staðfesta að konur finna fyrir miklum félagslegum þrýstingi að halda hárvextinum í skefjum til að viðhalda kvenlegri ímynd sinni. Þá hafa tvær ástralskar rannsóknir staðfest að fylgni er á milli kynfæaraksturs annars vegar og mikils lesturs á tískublöðum og mikils áhorfs á vinsæla sjónvarpsþætti hins vegar (Tiggemann og Kenyon, 1998; Tiggemann og Lewis, 2004). Dægurmenning og kynfæarakstur kvenna virðast því að miklu leyti vera samofin. Samt sem áður virðast konur almennt frekar ófúsar til að gangast við því að utanaðkomandi þrýstingur hafi áhrif á þeirra eigin val um að snyrta skapahárin (Riddell o.fl., 2010). Gail Dines bendir á að kynlífs- og klámvæðingin sem nú tröllríður vestrænni menningu sé afsprengi úthugsaðrar markaðssetningar af hálfu klámiðnaðarins sem sífellt leitar nýrra leiða til að búa til markað fyrir vörur sínar og hámarka þannig hagnað. Klámiðnaðurinn hefur því bæði leynt og ljóst stefnt að því að gera klámið að eðlilegum og ánægjulegum hlut í samfélaginu til að fjölga neytendum og í kjölfarið verða mörk dægurmenningarinnar og klámiðnaðarins mjög óljós. Skírskotun í klám fer því að vera sífellt meira áberandi og smám saman fer klámið að setja samfélaginu viðmið um hvað þyki flott og kynþokkafullt. Stærsta blekkingin af öllu, að mati Dines, er að ungum stúlkum er í leiðinni talin trú um að klámið færi þeim aukið kynferðislegt frelsi. Að setja sig upp á móti klámi og spila ekki eftir leikreglum klámiðnaðarins um hvað þyki eftirsóknarvert og töff jafngildir því tepruskap (Dines, 2010).

Ariel Levy hefur notað hugtakið „raunch culture“ til að lýsa „klámkynslóðinni“ sem vestræn menning elur nú af sér. Levy telur að aukin klám- og kynlífsvæðing hafi ekki einungis aukið á hlutgervingu kvenna heldur hafi hún einnig haft hvetjandi áhrif á konur til að tileinka sér karllæg gildi og gera þau að sínum. Klámvæðingin sé því í auknum mæli að gera konur að „kvenrembusvínnum“ sem sjá ekkert athugavert við hlutgervingu kvenna svo framarlega sem það sé á þeirra forsendum. Stóri munurinn á karlrembusvínnum og kvenrembusvínnum er hins vegar sá að á sama tíma og samfélagið lítur á karlrembusvín sem óupplýsta rudda eru kvenrembusvínin sett á einhvers konar stall. Kvenrembusvín eru upplýstar konur sem hafa ákveðið að taka málin í sínar hendur og hafa afslappað viðhorf gagnvart kynlífi og njóta þess sem klámvæðingin hefur upp á að bjóða (Levy, 2006). McRobbie tekur í svipaðan streng nema hún notar hugtakið „reðurstúlka“ eða „phallic girl“ til að lýsa þessu ákveðna afsprengi klámvæðingarinnar. Reðurstúlkan telur að jafnrétti verði náð á þeim forsendum að konur taki upp gildi og menningu karla og geri að sínum. Gallinn er hins vegar sá að sú leið stuðlar að áframhaldandi ítökum feðraveldisins þar sem gildum þess er gagnrýnislaust haldið áfram á lofti og jafnvel hampað (McRobbie, 2009). Levy bendir þó á að raunverulegt kynfrelsi kvenna snúist ekki um að konur taki karllæg gildi og geri þau að sínum. Þvert á móti telur Levy að klámvæðingin hafi heftandi áhrif á kynfrelsi kvenna þar sem í grunninn snúist kynlífs- og klámvæðingin um hluti sem koma körlum til. Klámvæðingin hefur leitt til þess að konur taka upp ný gildi þar sem þær setja sjálfar sig í nýtt þjónustuhlutverk sem gengur út á að koma til móts við langanir og þarfir karla. Í stað þess að taka gagnrýnislaust við þeim gildum sem dægurmenningin heldur að konum um hvað sé lostafullt ættu konur frekar að staldra við og íhuga hvað það er sem þær sjálfar vilja fá út úr kynlífi og kynlífsvæðingu. Þá fyrst sé hægt að tala um raunverulegt kynfrelsi kvenna (Levy, 2006).

Rannsóknaraðferð

Greinin byggir á eigindlegri rannsókn þar sem reynt var að draga upp sem skýrasta mynd af því hvers vegna konur telja sig í síauknum mæli knúnar til að eiga við náttúrulegan hárvöxt á kynfærasvæðinu. Notast var við eigindlega aðferðafræði þar sem hún veitir rannsakenda tækifæri til þess að skilja mannlega hegðun og menningarleg fyrirbæri með því að setja sig inn í hugarheim og umhverfi þátttakenda út frá þeirra eigin sjónarhorni (Bogdan og Biklen, 1992). Gagnasöfnun fór fram með opnum óstöðluðum einkaviðtölum og almennum samræðum um viðfangsefnið við þátttakendur þar sem lagt var upp úr því að viðmælendum væri gefinn kostur á að tjá með eigin orðum hugsanir sínar og skoðanir á því hvaða ástæður liggja að baki háreyðingunni. Þó var í viðtölunum hafður til hliðsjónar ákveðinn viðtalsrammi með atriðum sem rannsakandi taldi mikilvægt að kæmu fram. Þannig var leitast við að fá fram upplýsingar um hvenær þátttakendur hefðu byrjað á kynfærarakstrinum og hvaða ástæður hefðu legið að baki nauðrakstrinum. Þá voru könnuð viðhorf þeirra til klámvæðingar og hinnar femínísku umræðu um tengsl kynfæraraksturs og klámvæðingar og voru þeir spurðir hvort þeir teldu að nauðraksturinn hefði aukið vitund þeirra um kynfærasvæðið almennt.

Þátttakendur voru fengnir með því að beita svokölluðu snjóboltaúrtaki þar sem rannsakandi setti sig í samband við einstaklinga eftir ábendingum annarra. Skilyrðin sem sett voru fyrir þátttöku voru þau að konurnar hefðu sjálfar persónulega reynslu af því að fjarlægja öll skapahár af kynfærasvæði sínu. Úrtakið samanstóð af átta konum á aldrinum 20-36 ára og fyrir tilviljun var um tvo aldurskipta hópa að ræða þar sem annar hópurinn samanstóð af fjórum yngri konum í kringum tvítugt en hinn af fjórum konum á fertugsaldri. Þar sem hóparnir endurspegluðu ólíka reynslu og ólík viðhorf ákvað rannsakandi að taka mið af því í niðurstöðunum með því að gera samanburð á hópunum. Meirihluti viðmælenda var staðsettur á Akureyri og fóru því flest viðtölin fram þar. Höfð voru afnot af skrifstofu og fundarherbergi í Háskólanum á Akureyri til þess að taka viðtölin fyrir norðan. Þrír viðmælenda voru staðsettir í Reykjavík og fóru viðtölin við þá fram á kaffihúsum þar í borg. Viðtölin vöruðu að jafnaði í klukkustund en áður en viðtalið hófst var þátttakendum skýrt frá umfjöllunarefni sem og tilgangi rannsóknarinnar. Þá var þeim öllum gert það ljóst að nafnleynd fylgdi þátttöku í rannsókninni en til að gæta nafnleyndar var hverjum þátttakenda gefið annað nafn sem notað var þegar vitnað var í viðkomandi í rannsókninni. Notast var við upptökutæki til að skrásetja viðtölin sem síðar voru skrifuð orðrétt upp á skjal í tölvu þar sem þau voru að lokum þema-greind.

Á rannsókninni voru ýmsir vankantar sem ber að nefna. Augljósustu vankantarnir liggja í smæð úrtaksins sem dregur úr alhæfingargildi hennar. Þá samanstóð úrtakið af frekar einsleitum hóp þar sem óskað hafði verið sérstaklega eftir konum sem einhverja reynslu hefðu af nauðrakstri á skapahárum. Það er því hugsanlegt að niðurstöður rannsóknarinnar endurspegli einungis reynslu sem er afmörkuð við þröngt skilgreindan hóp og að stærra og fjölbreyttara úrtak hefði skilað öðrum niðurstöðum. Þannig er tíðni nauðraksturs á skapahárum hugsanlega ofmetin þar sem úrtakið samanstendur einungis af konum sem hafa annað hvort á einhverjum tímamarki kosið að fjarlægja öll skapahár eða kjósa að gera það reglulega og taka því alla jafna hárlaysið fram yfir brúskinn.

Aðrir vankantar á rannsókninni liggja í því að hún tekur bara yfir kynfærarakstur kvenna en samkvæmt erlendum rannsóknum nýtur kynfærarakstur nú einnig vaxandi vinsælda meðal karla og á það jafnt við um samkynhneigða og gagnkynhneigða karla (Martins, Tiggemann og Churchett, 2008). Frekari rannsóknir sem skoða kynfærarakstur beggja kynja eru því nauðsynlegar til þess að fá betri heildarmynd af fyrirbærinu sem slíku. Markmið þessarar rannsóknar var ekki að veita alhæfingargildi heldur var henni fyrst og fremst ætlað að

vekja athygli á þessari breyttu tísku og venjum kvenna í þeirri von að fleiri rannsóknir myndu fylgja í kjölfarið sem gætu varpað enn skýrara ljósi á þróunina.

Niðurstöður

Ummæli viðmælenda staðfestu vinsældir nauðraksturs meðal íslenskra kvenna og þá sérstaklega meðal þeirra yngri. Meirihluti viðmælenda kaus að fjarlægja öll skapahár sín reglulega og viðmælendur úr yngri hópnum voru allar sammála um að nauðrakstur væri orðið hið hefðbundna viðmið í skapahárasnyrtingu meðal jafnaldra þeirra. Niðurstaðan var ekki eins eindregin í eldri hópnum sem bendir til þess að nauðrakstur á skapahárum sé ekki jafn viðtekin venja meðal kvenna á fertugsaldri. Þó voru allir viðmælendur sammála um að það væri sjálfsagt og eðlilegt að halda hárvextinum á kynfærasvæðinu í skefjum með reglulegri snyrtingu sem sýnir að skapahárasnyrting virðist vera orðin hluti af hefðbundinni líkamsumhirðu íslenskra kvenna. Jafnframt kom berlega fram í viðtölunum að kynfærarakstur meðal karlmannna virðist einnig vera að færast í aukana hér á landi þó það sé ekki í sama mæli og meðal kvenna.

Allir viðmælendur úr yngri hópnum byrjuðu að snyrta á sér skapahárin um leið og kynþroska var náð og því virðist skapahárasnyrting vera orðin hluti af þeim viðteknu venjum sem fylgja kynþroskaskeiðinu hjá ungum stúlkum í dag. Þær sem ekki vilja skera sig úr fjöldanum hafa því í rauninni lítið val um annað en að taka þátt í iðjunni. Þetta kemur berlega fram í eftirfarandi ummælum Guðrúnar, eins viðmælenda úr yngri hópnum:

... ég held að það hafi líka verið af því að stelpurnar voru byrjaðar á þessu og þá byrjaði maður líka. Þær sem voru kannski á undan að fá hár þær byrjuðu að fjarlægja þetta af því að þær kannski skömmuðust sín eða eitthvað þannig. Þá kannski fór maður bara að herma eftir.

Þessi ummæli sýna einnig að hið neikvæða viðhorf sem hefur verið ríkjandi til líkamshára kvenna undir höndum og á fótleggjum virðist nú í auknum mæli einnig ná til skapahára þeirra. Í ummælum viðmælenda mátti finna margar vísbendingar þess efnis að það þætti ljótt að vera með mikinn hárvöxt á kynfærasvæðinu. Oft var talað um „frumskóg“ sem viðmið um hvenær tími væri kominn á snyrtingu og var þá í flestum tilfellum um nokkra millimetra af hári að ræða. Eins töluðu tveir viðmælendur um skapahárin á hinu svokallaða „þríhyrningssvæði“ sem ljóta kúlu af hárum sem þvældist fyrir.

Flestar byrjuðu konurnar á því að snyrta bikinílínuna til þess að líta vel út í baðfötum en eftir því sem kynvitund þeirra jókst fór nauðrakstur á kynfærasvæðinu að verða algengari. Þannig lýsir Erla, annar viðmælendi úr yngri hópnum, þróuninni með eftirfarandi hætti:

Ég byrjaði mjög fljótlega að snyrta þetta eða þú veist bara svona að klippa hárin bara þannig að þetta væri ekki [hik] ég veit það ekki [hik] sítt eða eitthvað. Og svo bara svona vatt það upp á sig og maður var farinn að, þú veist, kannski kaupa sér efnisminni sundföt og þá fór maður að pæla í, þú veist, bikinílínunni og svo, þú veist, sofa hjá og ég held að það hafi bara þróast þannig.

Nauðrakstur á skapahárum virðist því haldast í hendur við kynferðislega virkni og er það í samræmi við niðurstöður erlendra rannsókna sem sýna að kynfærarakstur, og þá sérstaklega nauðrakstur, hefur táknræna merkingu þegar kemur að kynvitund kvenna þar sem hann gefur til kynna að viðkomandi sé farin að upplifa sig sem kynveru (Pan, 2011; Riddell o.fl., 2010; Tiggemann og Hodgson, 2008).

Viðmælendur úr eldri hópnum fóru hins ekki að fjarlægja skaphárin fyrr en þær voru komnar á þrítugsaldur og þá af annarri ástæðu en þeirri að um hefðbundið viðmið væri að ræða meðal jafnaldra. Tvær þeirra kynntust kynfærarakstri í fyrsta skiptið í gegnum kærasta sína sem í báðum tilfellum beittu þær þrýstingi til þess að nauðraka sköp sín. Í frásögnum þeirra beggja má greina að þeim hafi fundist upplifunin af því óþægileg. Ásdís segir:

Ég heyrði fyrst um, hérna kynfærarakstur, þegar ég var með kærastanum mínum, við vorum saman þegar við vorum sextán, sautján ára. Þá minntist hann á [hik] og hann var einmitt bara „já þú veist væri ekki sniðugt“ [hik] hann hefur örugglega verið að horfa á eitthvað, ég veit ekki hvað. Þá var ég bara „oj, hvaða“. Þú veist, ég var löngu byrjuð að raka á mér fæturna. Ég byrjaði á því af því að ég var eins og strákur á fótunum sko. Ég veit ekki, ég hef verið með rosalegan hárvöxt og hann var alveg bara „já, mér finnst alveg hérna, þú veist, ég hef séð svona rakstur á konum“. Og ég alveg „oj, hvað ertu að pæla“.

Þá lýsir Ingibjörg þeirri reynslu sinni að nauðraka sköp sín að ósk þáverandi kærasta síns með eftirfarandi hætti:

... þarna stjórnaði ég ekki ferðinni. Og þú veist, sjálfsmýnd mín ekki það sterk þarna. Hann hafði alveg yfirhöndina sko. Og það er náttúrulega það sem þetta hefur byrjað á sko. Ég hef bara ekki [hik] hvað á ég að segja [hik] þú veist mér fannst ég bara eiga að gera þetta. Mér fannst þetta bara vera, já eitt af mínum hlutverkum sko. Rannsakandi: Gagnvart honum þá? Ingibjörg: Já, já.

Samkvæmt þessum ummælum virðast því vera til dæmi þess að strákar komi með þær fyrirframgefnu hugmyndir inn í samband að stelpur eigi að vera nauðrakaðar og geri þá jafnvel kröfu um slíkt, sé það ekki fyrir hendi, og er það ákveðið umhugsunarefni.

Rakstur var langalgengasta aðferðin sem notuð var til að fjarlægja skapahárin meðal viðmælenda beggja hópa en allar höfðu konurnar þó prófað að fara í vaxmeðferð á snyrtistofu nema tvær þeirra; ein úr yngri hópnum og önnur úr þeim eldri. Af þeim átta viðmælendum sem tóku þátt í rannsókninni var ekki nema ein sem kaus reglulega að láta fjarlægja hárin á snyrtistofu með brasilískri vaxmeðferð. Ýmsar ástæður voru fyrir vinsældum rakstursins en þær snéru aðallega að kostnaðarhliðinni þar sem raksturinn er ekki eins dýr og sársaukafull og vaxmeðferðin. Engin viðmælenda hafði lent í alvarlegum aukaverkunum en margar höfðu þó lent í því að fá inngróin hár. Þegar viðmælendur voru spurðar út í meginástæður þess að þær kusu að fjarlægja skapahárin var það einkum þrennt sem var nefnt; hreinlæti, þægindi og aukin ánægja í kynlífi. Varðandi hreinlætið og þægindin þá voru þær ástæður aðallega tilgreindar í tengslum við blæðingar en margar viðmælenda töluðu um að skapahárin ættu það til að festast í dömubindunum á meðan blæðingum stæði og því væri bæði snyrtilegra og þægilegra að fjarlægja skapahárin. Þá voru flestir viðmælenda sammála um að hárleysið skapaði meiri næmni og nánd í kynlífi, líkt og kemur fram í ummælum Katrínar:

Svo fór ég bara að finna mun í kynlífi. Það var betra fyrir mig. Meiri tilfinning, næmari tilfinning. Ég fékk meira út úr því og það er algjörlega fyrir mig ... Þá verða barmarnir bara allt í einu, eins og þú getur ímyndað þér ef þú rakaðir af þér hárið, að þú verður bara allt í einu svona miklu næmari fyrir einhverju sem þau skýldu áður.

Einn viðmælendi taldi skapahárin vera til óþæginda í samförum þar sem þau fylgdu oft með í

leggöngin og tveir viðmælenda töldu nauðrakstur vera mikilvægan vegna munnmaka. Þannig segir Sigprúður:

En, þú veist, eins og ef maður er til dæmis að stunda munnmök þá náttúrulega [hik] mér finnst óþægilegt ef að ég er mjög loðin, af því að það er ekki gott að fá hár upp í sig og eitthvað. Þannig að það spilar líka inn í, þú veist, að ég vil ekki gera honum lífið erfiðara. Hann hefur aldrei kvartað en ég get alveg ímyndað mér að það sé ekki gott að fá hár upp í sig og svona.

Af þessum ummælum að dæma virðast því konur, margar hverjar, fjarlægja skapahár sín af ákveðinni tillitssemi við rekkjunaut sinn og þau eru áhugaverð í ljósi þeirrar samfélagslegu umræðu sem átt hefur sér stað að undanförunu um aukin áhrif klám- og kynlífsvæðingar í tengslum við dægurmenninguna. Samkvæmt þeirri umræðu ber nú meira á því að konur séu í ákveðnu þjónustuhlutverki við karla sem gangi út á það að koma til móts við kynferðislegar þarfir þeirra og langanir (sjá t.d. Mennta- og menningarmálaráðuneytið, 2010), og virðast ummæli sumra viðmælenda að einhverju leyti styðja þessar fullyrðingar. Þannig segir Sigprúður, einn viðmælenda úr yngri hópnum, þegar talið berst að nauðrakstri á skapahárum: „... það er kannski mest fyrir hann ef ég vil vera, þú veist, fin og við ætlum kannski að hafa það sérlega kósí eða eitthvað og svo inn á milli bara svona snyrting“. Tveir aðrir viðmælendur nefndu að makanum þætti nauðraksturinn kynþokkafullur af því að þá sjáist sköp konunnar miklu greinilegar og margar töluðu um að þeim þætti einnig sjálfum meira kynæsandi að hafa sköpin nauðrökuð.

Heilt yfir virtust viðmælendurnir úr eldri hópnum hafa velt ástæðum nauðrakstursins miklu meira fyrir sér og áttu konurnar úr þeim hópi því auðveldara með að mynda sér skoðun á því af hverju þær kysu hárleysið. Viðmælendur úr yngri hópnum áttu erfiðara með að tilgreina einhverjar sérstakar ástæður fyrir rakstrinum aðrar en þær að hann væri orðið hið hefðbundna viðmið. Flestum viðmælenda var þó mikið í mun að koma því á framfæri að ákvörðun þeirra um að fjarlægja skapahárin hefði alfarið verið tekin á þeirra eigin forsendum. Þá undirstrikuðu margar að í grunninn snerist þetta um persónulegt valfrælsi og ólíkar þarfir, líkt og kemur fram í ummælum Katrínar:

Nú er ég með sítt hár, þú ert með stutt hár. Það er enginn að spá í því af hverju, af hverju ekki. Ég er búin að prófa að vera með stutt hár, ég hef prófað að vera með ennþá síðara hár, þú veist og nú veit ég hvað hentar mér. Og það finnst mér bara vera um allan hárvöxt sko.

Svipuð viðhorf má finna í ummælum Sunnu:

Þetta er auðvitað partur af því að heimurinn er bara að breytast og hlutirnir eru bara að opnast og núna máttu [hik] það þurfa ekki allir að vera eins skiluru? ... mér fannst óþolandi þegar maður var að heyra einhverja svona, þú veist, brjálaða femínista segja, að ég gæti ekki verið femínisti og ég gæti ekki, þú veist, barist fyrir kvenréttindum af því að ég raka á mér þíkuna skiluru. En er það ekki partur af, þú veist, kvenréttindum og kvenfrælsi, að ég má bara gera það sem að ég vil við minn líkama? Setja á mig maskara og gervineglur, en ég get samt alveg verið, þú veist, ég get alveg staðið við hliðina á Bríeti Bjarnhéðins skiluru.

Hins vegar gætti nokkurs ósamræmis í ummælum sumra, og þá sérstaklega þeirra sem nefndu

þægindin sem ástæðu. Þannig bætti Erla við, eftir að hafa nýlokið við að ræða um hreinlæti og þægindi þess að vera hárlaus meðan á blæðingum stendur:

Ef ég væri einhvers staðar bara ein á eyðieyju, þá væri ég ekkert að gera það þannig séð upp á þægindin skiluru. Mér finnst ekkert þægilegra að vera rökuð. Það er þirrandi, þú veist, þegar þetta fer að vaxa aðeins aftur og eitthvað. Þannig að, þú veist, það væri kannski þægilegra, þú veist, ef að [hik] mér líður bara betur svona með, þú veist, með þetta svæði þegar þetta er snyrt ... ef maður hugsar þetta til enda þá náttúrulega væri þrifalegra að vera með eitthvað þarna því að þetta er svona ákveðin vörn.

Af þessum ummælum að dæma virðist því kynfæraraksturinn snúast meira um venjur og hefðbundin viðmið um snyrtimennsku heldur en raunveruleg þægindi og hreinlæti. Nokkrir viðmælendur höfðu einnig orð á því að auðvelt væri að lenda í ákveðnum vítahring með raksturinn þar sem vöxtur nýrra hára skapar óþægindi vegna kláða og því nauðsynlegt að halda rakstrinum við, og þá nefndu sumar að aukið áreiti á háarsekkina hefði aukið á hárvöxtinn sem hefði orðið til þess að svæðið sem þyrfti að halda við og snyrta færi sífellt stækkandi. Því virðist raksturinn sjálfur einnig skapa þó nokkur óþægindi þó svo að margar konur segist fjarlægja skapahárin þægindanna vegna.

Umræður

Í frásögnum allra viðmælenda mátti finna vísbendingar um að utanaðkomandi þrýstingur og samfélagsleg viðmið hefðu haft áhrif á ákvarðanatöku þeirra þrátt fyrir að ýmsar persónulegar ástæður væru tilgreindar fyrir rakstrinum. Það er í samræmi við niðurstöður margra erlendra rannsókna sem sýna að konur virðast fyrst og fremst snyrta líkamshár sín í þeim tilgangi að auka á kvenlegt aðdráttarafl sitt og til þess að falla að þeim gildum og viðmiðum sem samfélagið setur þeim (Basow, 1991; Braun o.fl., 2013; Pan, 2011; Riddell o.fl., 2010; Tiggemann og Lewis, 2004; Tiggemann og Hodgson, 2008). Eins og rakið hefur verið í þessari grein hafa viðmið um ásættanlegan líkamshárvöxt á konum tekið þó nokkrum breytingum á undanföllum árum og áratugum og svo virðist sem þeim sé sífellt sniðinn þrengri rammi í þeim efnum. Í byrjun 20. aldar fór að verða algengt að konur fjarlægðu allan hárvöxt af fótleggjum og undir höndum. Í kjölfarið fóru nauðrakaðir og silkimjúkir kvenfótleggir að vera mikilvægur hluti kvenímyndarinnar og háreyðingar- og rakstursvörur sérsniðnar að þörfum kvenna voru settar á markaðinn. Markaðssetningin sem beint var til kvenna snerist um að selja þeim ímynd sem gekk út á kynþokka og snyrtileika og þeirri hugmyndafræði var haldið á lofti að konur þyrftu að fjárfesta í háreyðingarkremum og rakstursvörum og fjarlægja hárin undir höndum og á fótum til þess að viðhalda kvenleika sínum (Basow, 1991; Hope, 1982). Með tilkomu bikinís fór svo að verða algengt að konur fjarlægðu hárin af nárasvæðinu og upp úr 1990 fór bikinílinan sífellt að teygja sig innar, sem endurspeglast vel í ummælum eins viðmælendans: „... og maður var að fara á ströndina svona og maður svona rakaði svo það kæmi ekki undan bikiníinu. Og svo einhvernteginn bara breyttist bikiníröndin, hún þrengdist alltaf og þrengdist.“ Undanfarin ár hefur svo þróunin verið með þeim hætti að konur með náttúrulegan hárvöxt á kynfærasvæðinu eru í miklum minnihluta og samkvæmt ummælum yngri viðmælenda virðast flestar ungar konur á Íslandi nú kjósa að hafa sköp sín nauðrökuð.

Í ummælum þeirra viðmælenda sem tilheyrðu yngri hópnum kom berlega fram að skapahárasnyrting er orðin viðtekin venja sem byrjar strax við kynþroskaaldur stúlkna. Þá nefndu einnig margir viðmælendur úr báðum aldurshópunum að þeim þætti óþægilegt að vera með ósnyrt skapahár í almenningssturtu. Almenningsálit virðist því skipta máli og hafa

töluverð áhrif á ákvarðanatöku kvenna þegar kemur að kynfærarakstri. Þær sem ekki vilja skera sig úr fjöldanum þurfa því að taka um það meðvitaða ákvörðun að synda á móti straumnum með því að láta skapahárin óhreyfð. Það undirstrikar hversu skýr samfélagsleg krafa virðist nú vera gerð til kvenna um að halda hárvextinum á kynfærasvæðinu í skefjum. Í ummælum viðmælenda mátti einnig finna vísbendingar um áhrif dægurmenningar þegar kemur að kynfærarakstri og fer það saman við niðurstöður tveggja ástralskra rannsókna sem sýndu fram á að fylgni er á milli kynfæaraksturs annars vegar og mikils lesturs á tískublöðum og mikils áhorfs á vinsæla sjónvarpsþætti hins vegar (Tiggemann og Kenyon, 1998; Tiggemann og Lewis, 2004). Raunar hafa margir rakið vinsældir hinnar svokölluðu brasilísku vaxmeðferðar í hinum vestræna heimi til sjónvarpsþáttarins *Sex and the City* (sjá t.d. Bell, 2013; Fetters, 2011; Riddell o.fl., 2010) og styðja ummæli eins viðmælandans við þær fullyrðingar en hún sagðist hafa fengið hugmyndina um að prófa að fjarlægja af sér öll skapahárin eftir að hafa fylgst með aðalpersónu þáttarins gera slíkt hið sama árið 2000. Dægurmenningin setur konum viðmið um hvað þyki eftirsóknarvert og kvenlegt á hverjum tíma en vestrænar konur fá um það skýr skilaboð frá fjölmiðlum í dag að það þyki bæði ókvenlegt og óboðlegt að það sjáist í líkamshár þeirra. Þannig skapaðist mikið fjölmiðlafár í kringum myndbirtingar af Juliu Roberts þar sem hún skartaði myndarlegum hárvexti undir höndum við frumsýningu myndarinnar *Notting Hill* árið 1998. Þá má á netinu finna margar vefsíður þar sem myndum af þessum svokölluðu tískuslysum stórstjarnanna hefur verið safnað saman að því er virðist gagnert í þeim tilgangi að vekja almenna hneykslun (sjá t.d. „24 Extremely Hairy“, e.d.; „Hairy Celeb Girls“, e.d.; „Hairy Female Celebrities“, e.d.). Útbreidd tískutímarit á borð við *Cosmopolitan* og *Glamour* hafa einnig ítrekað hampað kostum brasilísku vaxmeðferðarinnar og í þeim má finna margar greinar þar sem konum sem hyggjast fara í slíka vaxmeðferð eru gefin góð ráð (sjá t.d. Griffin, 2011 og Shapouri, 2009). Þá hafa stórstjórnur á borð við Kim Kardashian, Jennifer Aniston og Eva Longoria lýst yfir ánægju sinni með brasilíska vaxið og fyrrum kryddþían Victoria Beckham hefur opinberað þá skoðun sína að öllum stúlkum ætti að vera gert skylt að gangast undir reglulegar vaxmeðferðir frá 15 ára aldri (Fetters, 2011).

Markaðsöflin stuðla einnig markvisst að hinni hárlausu kvenímynd líkt og glögglega má sjá í auglýsingaherferðum fyrirtækja á borð við Gillette og Noxema sem ganga út á að markaðssetja þá hugmynd að líkamsháraleysi haldist í hendur við kvenleika og kynþokka. Á heimasíðu Gillette eru rakstursvörur sem hannaðar eru sérstaklega fyrir konur auglýstar undir slagorðinu; „*Bikini: Það er auðvelt að vera snyrtilegur, kynæsandi og kvenlegur*“² (Gillette, e.d.). Á heimasíðu fyrirtækisins Noxzema er mikilvægi skapahárasnyrtingar undirstrikað með eftirfarandi hætti: „*Sumt liggur í hlutarins eðli. Þú ferð ekki í sólbað án þess að setja á þig sólarvörn. Þú syndir ekki án baðfatnaðar. Og þú ferð ekki í sundlaugina án þess að snyrta bikinilínuna. Til að forðast vandræðaleg mistök þetta sumarið, prófið bikinivörurnar frá Noxzema*“³ (Noxzema, e.d.). Af þessu má því skilja að það nálgist helgisþjöll að mæta með ósnyrt skapahár í sundlaugarnar því eins og fram kemur í texta Noxzema er jafnsjálfsagt að snyrta bikinilínuna fyrir sundferð og að klæða sig í sundbol áður en út í laugina er farið.

Eftir því sem hárlæysi kvenímyndarinnar eykst verður tímafrekara og kostnaðarsamara að viðhalda þeirri ímynd. Þá færast hinn náttúrulegi kvenlíkami sífellt fjær staðalmyndinni af hinum fullkomna kvenlíkama eftir því sem svæðunum fjölgar sem þarf að halda við og snyrta með háreyðingarvörum. Það verður því sífellt erfiðara að viðhalda kvenímyndinni og í leiðinni eflist sú hugmyndafræði að kvenlíkamann þurfi að betrumbæta með alls kyns vörum, tækjum og tólum. Samt sem áður sýna erlendar rannsóknir að konur virðist almennt frekar ófúsar til að gangast við því að utanaðkomandi þrýstingur hafi áhrif á þeirra eigið val um að

snyrta skapahárin (Braun o.fl., 2013; Riddell o.fl., 2010). Það sama virtist vera uppi á teningnum meðal viðmælenda í þessari rannsókn. Þannig var þeim langflestum mikið í mun að koma því á framfæri að ákvörðun þeirra um að fjarlægja skapahárin hefði alfarið verið tekin á þeirra eigin forsendum og að í grunninn snerist skapahárasnyrting um persónulegar þarfir og persónulegt valfrelsi. Hins vegar er vert að velta því fyrir sér að hve miklu leyti er hægt að tala um raunverulegt valfrelsi kvenna í þessum efnum þegar samfélagið sendir þeim jafnskýr skilaboð og raun ber vitni um að mikill líkamshárvöxtur og kvenleiki fari ekki saman. Standa konur í dag frammi fyrir raunverulegu vali þegar kemur að líkamshárasnyrtingu?

Þá er einnig vert að velta fyrir sér áhrifum klám- og kynlífsvæðingar á kynvitund ungs fólks, en af ummælum viðmælenda að dæma virðist nauðrakstur á skapahárum að miklu leyti snúast um að gleðja og koma til móts við óskir og þarfir makans og er það í samræmi við niðurstöður erlendra rannsókna sem sýna að það sé ekki síst til þess að gleðja rekkjunautinn sem konur taka þá ákvörðun að fjarlægja skapahár sín (Pan, 2011; Tiggemann og Hodgson, 2008). Í því samhengi væri forvitnilegt að kanna betur hvers vegna ungt fólk í dag virðist örvast meira kynferðislega yfir nauðrokuðum sköpum en þeim sem hafa náttúrulegan hárvöxt. Það er einnig ákveðið umhugsunarefni að, ef marka má ummæli tveggja viðmælenda í þessari rannsókn, finna má dæmi þess að ungir karlmenn geri kröfu um að konur nauðraki sköp sín. Það er í sjálfu sér ekkert athugavert við það að konur taki upplýstar ákvarðanir um að prófa sig áfram með kynfærarakstur í tengslum við kynlíf og það þarf heldur ekki að vera neikvætt að fólk raki á sér kynfærin til þess að gleðja kynlífsfélagann. Þó verður að hafa í huga að áður en slík ósk er borin fram við maka verður sambandið að vera komið á þann stað að í því ríki gagnkvæmt traust og virðing. Þannig undirstrikar reynslusagan úr *Pikusögum* Eve Ensler (2001) með eftirminnilegum hætti það ójafnvægi sem getur myndast í samböndum fólks þegar slík ósk er borin fram og segja má að þetta brautryðjendaverk Ensler hafi að mörgu leyti opnað umræðuna um þær útlitskröfur sem gerðar eru til kynfæra kvenna.

Flestir viðmælendur tóku undir þær fullyrðingar að nauðrakstur á skapahárum hefði þær afleiðingar að konur yrðu meðvitaðri um útlit og lögun þíkunnar og margar þeirra sögðust hafa gert samanburð á eigin kynfærum og kynfærum annarra kvenna. Það rennir stöðum undir þá fullyrðingu að konur í dag geri almennt meiri útlitskröfur til kynfæra sinna eftir því sem skapahárunum fer fækkandi. Líkt og fram hefur komið eru rannsóknir á kynfærarakstri og skapabarmaaðgerðum enn sem komið er fáar og ljóst er að mikilvægt er að skoða mun fleiri hliðar þessarar nýju venju og tengsl hennar við ólíka menningarlega og félagslega þætti. Þrátt fyrir að Eva Ensler hafi að mörgu leyti opnað umræðuna um útlitskröfur sem gerðar eru til kynfæra kvenna árið 1996, þegar einleikurinn *Pikusögur* var frumfluttur, hefur umræðan um hárlaysi og aðgerðir á sköpum kvenna verið furðulítill síðan, ekki síst í ljósi þess hve hratt þessi venja virðist hafa breiðst út. Nákvæmar tölur eru því miður ekki aðgengilegar en þau sem hafa blandað sér í umræðuna hér á landi á síðustu misserum staðfesta að hárlausar þíkur eru sífellt að verða algengari sjón. Þá má leiða líkum að því að aukning á framboði á brasilískum vaxmeðferðum á snyrtistofum landsins sé til merkis um aukningu þess að konur fjarlægji öll skapahár. Jafnframt má benda á að ljósmæður hafa komið fram í fjölmiðlum og bent á tengsl hárlaysis á sköpum og skapabarmaaðgerða (Anna Lilja Þórisdóttir, 2013; Guðrún Gunnarsdóttir og Gunnar Hansson, 2014). Í byrjun janúar 2014 lýstu ljósmæðurnar Áslaug Hauksdóttir og Áslaug Íris Valsdóttir yfir áhyggjum sínum af þróun þessara mála hér á landi í viðtali í *Síðdegisútlitvarpinu* (Guðrún Gunnarsdóttir og Gunnar Hansson, 2014). Þær bentu á tengsl umskurðar og aðgerða á skapabörnum. Umskurði hafa íbúar hins vestræna heims gjarnan lýst megnri vanþóknun á en á sama tíma

fjarlægja lýtalæknar í heilbrigða vefi til að minnka skapabarma, eða þrengja leggöng kvenna, án þess að það hafi fengið sérlega mikla umræðu. Ljósmeðurnar segjast verða varar við það í starfi sínu að aukning sé að verða á aðgerðum á skapabörmum og sífellt fleiri konur velti slíku fyrir sér. Þessa þróun tengja þær aukningu á píkurakstri og áhrifum frá klámvæðingu og aukinni útlitsdýrkun.

Það er athyglisvert að velta fyrir sér af hverju konum þykir það í æ meira mæli eftir-sóknarvert og kynæsandi að hafa um það val að fjarlægja öll skapahárin. Er það raunverulega svo að það sé valdeflandi og í nafni kvenfrelsis að hafa um það val að kjósa að eyða bæði tíma og peningum í að viðhalda hárlausri kvenímynd líkt og kom fram í ummælum sumra viðmælenda? Og eru laun fyrirhafnarinnar algjörlega í samræmi við væntingar og þrár þeirra sjálfra? Ef kynfærarakstur kvenna snýst um raunverulegt valfrelsi þeirra verður það að liggja alveg ljóst fyrir að raksturinn sé framkvæmdur alfarið á þeirra eigin forsendum en ekki bara af því að samfélagið sendir skilaboð um að annað sé óásættanlegt eða vegna þess að allir hinir gera slíkt hið sama. Niðurstöður úr þessari rannsókn benda þó til þess að ýmis utanaðkomandi áhrif spili inn í þegar tekin er ákvörðun um að fjarlægja öll skapahárin. Það er því mikilvægt að konur fari að íhuga hver raunverulegur ávinningur kynfæraraksturs er og taki í kjölfarið upplýsta ákvörðun sem er byggð á væntingum og óskum þeirra sjálfra.

Neðanmálgreinar

1. Lausleg þýðing rannsekenda á ummælunum „I think I would assume a girl who didn't shave her pubic hair was a virgin, because I think a big reason why people groom their pubic hair is for their sex partners“ (Pan, 2011).
2. Lausleg þýðing rannsakenda á slagorðinu „Bikini: It's easy to feel clean, sexy and feminine“.
3. Lausleg þýðing rannsakenda á „Some things are just understood. You don't sunbathe without sunscreen. You don't swim without a suit. And you don't hit the pool without perfecting your bikini line. To avoid embarrassing slip-ups this summer, try the Noxzema Bikini line-up“.

Heimildaskrá

- Andrea J. Ólafsdóttir og Hjálmar G. Sigmarsson. (2006). „Þetta er út um allt“: Upplifun og viðhorf unglunga til kláms. Reykjavík: Rannsóknastofa í kvenna- og kynjafræðum.
- Anna Lilja Þórisdóttir. (2013, 7. mars). Nánast engar skapabarmaaðgerðir fyrir 10 árum. *Morgunblaðið*. Sótt 18. febrúar 2014 af http://www.mbl.is/frettir/innlent/2013/03/07/adur_for_engin_i_skapabarmaadgerd/
- Bartky, Sandra Lee. (2003). Foucault, Femininity, and the Modernization of Patriarchal Power. Í R., Weitz (ritstjóri), *The Politics of Women Bodies: Sexuality, Appearance, and Behaviour* (bls. 25–45).
- Basow, Susan A. (1991). The hairless ideal: Women and their body hair. *Psychology of Women Quarterly*, 15(1), 83–96.
- Basow, Susan A. og Braman, Amie C. (1998). Women and Body Hair: Social Perceptions and Attitudes. *Psychology of Women Quarterly*, 22(4), 637–645.
- Baudrillard, Jean. (2000). Samsæri listarinnar. Í Geir Svansson (ritstóri), *Frá eftirlíkingu til eyðimerkur* (bls. 67–72). Reykjavík: Bjartur-ReykjavíkurAkademían.
- Bell, Poorna. (2013, 5. júlí). Is Sex And The City Responsible For A Decline In Pubic Lice? *Huffington Post*. Sótt 1. október 2013 af http://www.huffingtonpost.co.uk/2013/07/05/sex-and-the-city-pubic-lice_n_3549094.html
- Björg Sigurðardóttir og Kristín Rut Haraldsdóttir. (2013, 20. desember). Nútíma aðgerðir á sköpum kvenna - fegrunaraðgerðir eða hvað? *Kvennablaðið*. Sótt 18. febrúar 2014 af <http://kvennabladid.is/2013/12/20/nutima-adgerdir-a-skopum-kvenna-fegrunaraadgerdir-eda-hvad/>
- Bogdan, Robert C. og Biklen, Sari Knopp. (1992). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Bordo, Susan. (1997). The body and the reproduction of femininity. Í Katie Conboy, Nadia Medina og Sarah Stanbury (ritstjórar), *Writing on the body: Female embodiment and feminist theory* (bls. 309–326). New York: Columbia University Press.
- Bourdieu, Pierre. (1977). *Outline of a Theory of Practice* (Richard Nice þýddi). New York: Cambridge University Press.
- Brasilískt vax er sárt fyrir suma. (2010, 23. september). *Monitor*, bls. 6.
- Braun, Virginia. (2009). 'The Women are Doing it For Themselves': The Rhetoric of Choice and Agency around Female Genital 'Cosmetic Surgery'. *Australian Feminist Studies*, 24(60), 233-249. DOI: 10.1080/08164640902852449.
- Braun, Virginia, Tricklebank, Gemma og Clarke, Victoria. (2013). „It Shouldn't Stick Out from Your Bikini at the Beach“: Meaning, Gender and the Hairy/Hairless Body. *Psychology of Women Quarterly*, 37(4), 1-16. DOI: 10.1177/0361684313492950.
- Dines, Gail. (2010). *Pornland*. Boston: Beacon Press.
- Dworschak, Manfred. (2009, 13. júlí). 'Back, Crack and Sack': Pubic Shaving Trend Baffles Experts. *Spiegel Online International*. Sótt 22. febrúar 2014 af <http://www.spiegel.de/international/zeitgeist/back-crack-and-sack-pubic-shaving-trend-baffles-experts-a-636711.html>
- Endres, Johannes. (2004). Diderot, Hogarth, and the Aesthetics of Depilation. *Eighteenth-Century Studies*, 38(1), 17–38.
- Enslar, Eva. (2001). *The Vagina Monologue*. New York: Villards Books.
- Erla Hulda Halldórsdóttir. (2011). *Nútímans konur: menntun kvenna og mótun kyngervis á Íslandi 1850-1903*. Reykjavík: Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands og Rannsóknarstofa í kvenna- og kynjafræðum.

- Fetters, Ashley. (2011, 13. desember). The New Full-Frontal: Has Pubic Hair in America Gone Extinct? *The Atlantic*. Sótt 18. febrúar, 2014 af <http://www.theatlantic.com/health/archive/2011/12/the-new-full-frontal-has-pubic-hair-in-america-gone-extinct/249798/>
- Foucault, Michel. (1995). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (Alan Sheridan þýddi). New York: Vintage Books. (Upphaflega gefið út 1977).
- Gibson, Emily. (2011, 29. apríl). The war on pubic hair must end. *KevinMD*. Sótt 22. febrúar, 2014 af <http://www.kevinmd.com/blog/2011/04/war-pubic-hair.html>
- Gillette. (e.d.). Sótt 18. febrúar 2014 af <http://www.gillettevenus.com/enUS/products/collection/bikini/>
- Green, Fiona J. (2005). From clitoridectomies to ‘designer vaginas’: The medical construction of heteronormative female bodies and sexuality through female genital cutting. *Sexualities, Evolution & Gender*, 7(2), 153-187. DOI: 10.1080/14616660500200223.
- Griffin, Christie. (2011, 8. mars). 5 Things Your Bikini Waxer Won’t Tell You. *Cosmopolitan*. Sótt 22. febrúar 2014 af <http://www.cosmopolitan.com/hairstyles-beauty/skin-care-makeup/make-your-bikini-wax-less-painful#slide-1>
- Guðrún Gunnarsdóttir og Gunnar Hansson. (2014, 6. janúar). Lýtaaðgerðir á kynfærum kvenna [Viðtal] *Síðdegisúttvarpi Rásar 2*. Sótt 10. febrúar af <http://www.ruv.is/heilbrigdismal/lytaadgerdir-a-kynfaerum-kvenna>
- Hairy Celeb Girls. (e.d.). *CelebrityFIX*. Sótt 22. febrúar 2014 af http://celebrities.ninemsn.com.au/slideshow_ajax.aspx?sectionid=8847§ionname=slideshowajax&subsectionid=202485&subsectionname=hairygirls
- Hairy Female Celebrities. (e.d.). Sótt 22. febrúar 2014 af <http://funnie.st/324264/hairy-female-celeb/>
- Hope, Christine. (1982). Caucasian Female Body Hair and American Culture. *Journal of American Culture* 5(1), 93–99.
- Hugleikur Dagsson. (2011, 4. febrúar). Femínista-fetish. *Vísir*. Sótt 20. febrúar 2014 af <http://www.visir.is/feminista-fetish/article/2011363807024>
- Kitzinger, Celia og Willmott, Jo. (2002). ‘The thief of womanhood’: Women’s experience of Polycystic Ovarian Syndrome. *Social Science and Medicine*, 54(3), 349–361.
- Krabbameinsfélagið. (2009, 13. janúar). *Hvað er HPV-smit?* Sótt 17. apríl 2013 af <http://www.krabb.is/Frettir/Greinar/nanar/5404/hvad-er-hpv-smit>
- Kristín Ása Einarsdóttir (2003). Femínistafélag Íslands. *Vera*, 22 (2), 30-32.
- Levy, Ariel. (2006). *Female Chauvinist Pigs: Women and the Rise of Raunch Culture*. New York: Free Press.
- Licht, Hans. (1953). *Sexual life in Ancient Greece*. (John H. Freese þýddi). London: Routledge & Kegan Paul. (Upphaflega gefið út 1932).
- Margrét Lilja Guðmundsdóttir, Jón Sigfússon, Álfgeir Logi Kristjánsson, Hrefna Pálsdóttir og Inga Dóra Sigfúsdóttir. (2010). *The Nordic Youth Research 2010: a comparative research among 16 to 19 year old students in the Åland Islands, Denmark, the Faroe Islands, Finland, Greenland, Iceland, Norway and Sweden*. Reykjavík: Rannsóknir og greining.
- Martins, Yolanda, Tiggemann, Marika og Churchett, Libby. (2008). Hair today, gone tomorrow: A comparison of body hair removal practices in gay and heterosexual men. *Body Image* 5(3), 312-316. doi:10.1016/j.bodyim.2008.04.00

- McRobbie, Angela. (2009). *The Aftermath of Feminism: Gender, Culture and Social Change*. London: SAGE Publications.
- Mennta- og menningarmálaráðuneytið. (2010). *Kynungabók*. Reykjavík: Mennta- og menningarmálaráðuneytið.
- Noxzema. (e.d.). Sótt 16. febrúar 2014 af <http://www.noxzemashaving.com/>
- Pan, Katherine. (2011). *Good Bush, Bad Bush: Self Representation of Women's Gender/ Sexual Identities in Grooming Behavior*. Óbirt B.A.-ritgerð: New York University, Department of Sociology.
- Riddell, Lenore, Varto, Hannah og Hodgson, Zoe G. (2010). Smooth talking: the phenomenon of pubic hair removal in women. *The Canadian Journal of Human Sexuality* 19(3), 121–130.
- Saunders, Louisa. (2013, 18. mars). The politics of pubic hair: why is a generation choosing to go bare down there? *The Independent*. Sótt 22. febrúar 2014 af <http://www.independent.co.uk/life-style/fashion/features/the-politics-of-pubic-hair-why-is-a-generation-choosing-to-go-bare-down-there-8539673.htm>
- Shapouri, Beth. (2009, 21. maí). *Glamour*. Sótt 22. febrúar 2014 af <http://www.glamour.com/beauty/blogs/girls-in-the-beauty-department/2009/05/going-for-your-first-brazilian.html>
- Sherrow, Victoria. (2006). *Encyclopedia of Hair: A Cultural History*. Westport, Conn.: Greenwood Press.
- Stúlkur niður í ellefu ára aldur vilja gangast undur fegrunaraðgerð á kynfærum. (2013, 24. janúar). *DV*. Sótt 28. mars 2013 af <http://www.dv.is/lifsstill/2013/1/24/fegrunaradgerdir-kynfaerum-kvenna/>
- Tiggemann, Marika og Hodgson, Suzanna. (2008). The hairless norm extended: Reasons for and predictors of women's body hair removal at different body sites. *Sex Roles*, 59(11-12), 889–897. DOI 10.1007/s11199-008-9494-3
- Tiggemann, Marika og Kenyon, Sarah J. (1998). The hairlessness norm: The removal of body hair in women. *Sex Roles*, 39(11-12), 873–885.
- Tiggemann, Marika og Lewis, Christine. (2004). Attitudes toward Women's Body Hair: Relationship with Disgust Sensitivity. *Psychology of Women Quarterly*, 28(4), 381–387.
- Toerien, Merran og Wilkinson, Sue. (2003). Gender and body hair: constructing the feminine woman. *Women's Studies International Forum* 26(4), 333–344. DOI: 10.1016/S0277-5395(03)00078-5
- Toerien, Merran og Wilkinson, Sue. (2004). Exploring the depilation norm: a qualitative questionnaire study of women's body hair removal. *Qualitative Research in Psychology*, 1(1), 69–92.
- Wolf, Naomi. (2002). *The Beauty Myth: How Images of Beauty Are Used Against Women*. New York: HarperCollins Publishers. (Upphaflega gefið út 1991).
- Wolf, Naomi. (2012). *Vagina: A New Biography*. London: Virago.
- Yrsa Þöll Gylfadóttir. (2009). Ferðalag um undirheima sundlaugakleffanna! *Stúdentablaðið*, 85(1), 6–7.
- 24 Extremely Hairy Celebrities. (e.d.). Sótt 22. febrúar 2014 af <http://listcovery.com/24-extremely-hairy-celebrities/>

Um höfunda

Hildur Friðriksdóttir lauk B.A.-prófi í nútímafræði frá Háskólanum á Akureyri vorið 2013 og er nú M.A.-nemi í félagsvísindum við sama skóla. Jafnframt leggur hún stund á viðbótar-diplómanám á meistarastigi í menntunarfræðum þar. Hildur vinnur nú að meistaraprófs-rannsókn þar sem gerður er samanburður á kynfærarakstri karla og kvenna.

Andrea Hjálmsdóttir er lektor í félagsfræði við Háskólann á Akureyri. Hún lauk meistaraprófi í félagsfræði í University of British Columbia árið 2009 og hefur síðan kennt við hug- og félagsvísindadeild Háskólans á Akureyri. Andrea hefur stundað rannsóknir á viðhorfum unglunga til jafnréttismála auk margvíslegra rannsókna á högum unglunga og stöðu kynjanna í íslensku samfélagi.